

Ks. J. Rumak, *Mistyka świętego Pawła apostoła, Assisi* — Tipografia Porziuncola — 1977, s. 623.

W ostatnich latach polska literatura teologiczna wzbogaciła się o dwa dzieła poświęcone osobie św. Pawła. Oprócz znanego już na gruncie polskim dzieła z zakresu teologii Apostoła Narodów ks. J. Stępnia¹, dotarła z pewnym opóźnieniem do rąk polskiego czytelnika książka ks. J. Rumaka na temat mistyki św. Pawła. Jest to obszerna praca składająca się z wprowadzenia i 10 rozdziałów.

We wprowadzeniu autor wtajemnicza nas w problemy teologii mistycznej ukazując jej rozwój od początku, poprzez wielkich scholastyków (Tomasz, Bonawentura), poprzez w. XVI aż do czasów św. Teresy. Mistyka — zdaniem autora — ma być pomostem między wiarą a oglądem Boga w chwale, należy jednak do dziedziny wiary (s. 7). Poza pojęciem mistyki autor traktuje o kontemplacji, o wartości poznania mistycznego, o stosunku mistyki do miłości, o boskich i ludzkich elementach kontemplacji, w ogóle o stosunku mistyki do całości życia duchowego. Próbuje doszukać się echa problemów u św. Pawła.

Jak powiedzieliśmy wyżej punktem wyjścia rozważań naszego autora jest pojęcie mistyki, która w szerokim znaczeniu tego słowa obejmuje również ascetykę. Ukazuje drogi, poprzez które zarówno Apostoł jak wierni dążą do doskonałości duchowej. U Pawła występują dwie drogi — ascezy i mistyki, które przenikają się wzajemnie, u wiernych natomiast na pierwszym planie występuje asceza, a potem kontemplacja (rozd. I). Dość szeroko omówiona jest doskonałość fundamentalna, zwyczajna i obowiązująca wszystkich chrześcijan, które polega na miłości (rozd. II). Następnie zanalizowane są różne rodzaje kontemplacji, jak: filozoficzno-religijna (Rz 1,18—33; Dz 17,22—31), chrześcijańska oparta na Objawieniu i ekstatyczna (rozd. III). Również dość dużo miejsca zajmuje opis porывów mistycznych u św. Pawła. Chodzi zwłaszcza o wizję pod Damazkiem (Dz 9,1—19; 22,5—21; 26,12—18) oraz tzw. wizję „sprzed 14 laty” (2 Kor 12,1—14). Na uwagę zasługuje głęboka analiza całego procesu duchowego, dokonującego się w duszy Apostoła, z uwzględnieniem egzegezy tekstów biblijnych, opisu okoliczności, które towarzyszyły omawianym zjawiskom. Wreszcie opisana jest tzw. noc ciemna, która objawia się w paraliżu zmysłów i „in stimulo carnis” (rozd. IV). Inne zagadnienia poruszane w pracy to opis stanu zmysłów w życiu duchowym (rozd. V), podmiot życia mistycznego (rozd. VI), charyzmaty mistyczne (rozd. VII), przed-

---

¹ Ks. J. Stępień, *Teologia świętego Pawła. Człowiek i Kościół w zbawczym planie Boga*, Warszawa 1979.

miot kontemplacji (rozdz. VIII), formuły mistyczne (rozdz. LX) i wreszcie mistyka eschatologii (rozdz. X).

Z tego krótkiego przeglądu treści poszczególnych rozdziałów wiadać, że autor omawia wiele zagadnień, które wchodzą w skład ogólnie pojętej teologii św. Pawła. Książka charakteryzuje się bogatą podbudową biblijną. Trudno zresztą sobie wyobrazić opracowanie mistyki Apostoła bez dogłębnej znajomości problemów egzegetycznych pism Pawłowych, bez wnikliwych analiz jego tekstów. Pod tym względem autor wykazał się dużą erudycją i znajomością przedmiotu.

Na uwagę też zasługuje streszczenie w języku łacińskim całości pracy (s. 587—591), indeks tekstów biblijnych, indeks rzeczowy i bibliografia obejmująca również pozycje polskiej literatury biblijnej i teologicznej, związanej tematycznie z mistyką św. Pawła. Trzeba podkreślić również doskonale wykorzystanie literatury zagranicznej przedmiotu, jak również literatury pomocniczej — zwłaszcza biblijnej. Bez wątpienia książka ta stanowi poważne osiągnięcie polskiej literatury teologicznej w zakresie mistyki. W tej dziedzinie jest to dzieło możliwie kompletne.

Jak każde dzieło ludzkie nie pozbawione jest pewnych niedociągnięć, które można by usunąć w następnym wydaniu. Najpierw kilka uwag bardziej merytorycznych. Ks. J. Rumak dość krótko potraktował sprawę autorstwa zbioru pism, które tradycyjnie zwykliśmy nazywać *Corpus Paulinum*, chociaż sam problem jest mu dobrze znany, o czym świadczą liczne przypisy, w których wspomniany problem jest sygnalizowany. Traktuje 14 listów — tradycyjnie przypisywanych św. Pawłowi — jako całość. Czy jednak sam tytuł książki — *Mistyka świętego Pawła apostoła* — usprawiedliwia takie uproszczone założenie? Chodzi o mistykę określonej osoby, konkretnego człowieka, która może być przedmiotem naszych analiz tylko na podstawie pism, które bez wątpienia jej są przypisywane. Zaskakuje też tytuł rozdz. I — *Rozwój życia mistycznego*. Na początku można by się spodziewać omówienia status questionis z terminologią, z selekcją tekstów itd.; rozwój zakłada już znajomość stanu rzeczy. Zaskakuje też sformułowanie tytułu rozdz. IV — *Umiejscowienie życia mistycznego*, które mylnie może się kojarzyć z jakąś fizyczną „lokalizacją”. Pod tym względem bardziej przyjrzyjstym, chociaż zbyt ogólnikowym, układem odznaczała się książka na temat mistyki św. Pawła i Jana, której autorem jest J. Huby². Należałoby również zachować dość dużą rezerwę co do możliwości ewentualnych kontaktów św. Pawła z gnozą, nawet gdyby chodziło o pierwsze echa polemiki z tym enigmatycznym systemem. Zdania

---

² J. Huby, *Mystiques paulinienne et johannique*, Paris 1946.

egzegetów na ten temat są bardzo podzielone. Autorzy artykułów w *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* dopatrują się — chyba przesadnie — dość często wpływów gnostyckich w pismach Pawłowych. Ponadto przypisy są bardzo obszerne, przez co książka traci trochę na potoczności i lekkości. Zbyt liczne cytaty z literatury zagranicznej rozbijają jedność logiczną pracy. Odnosi się wrażenie jakoby autor chciał rozwiązać niemalże wszystkie problemy, chociaż bezpośrednim przedmiotem jego zainteresowań jest tylko mistyka Pawłowa. Szkoda, że autor nie zastosował powszechnie przyjętych w polskiej literaturze skrótów ksiąg biblijnych, skoro książka pisana jest dla czytelnika polskiego. Dziwi też wprowadzenie terminu eskatologia (sic!), zamiast powszechnie stosowanego w polskiej terminologii teologiczno-biblijnej słowa eschatologia (s. 524 nn).

Zastrzeżenia te w niczym nie umniejszają wartości książki, która jest owocem ogromnej pracy, znajomości zagadnienia, osobistej erudycji autora i umiłowania przedmiotu.

M. Gołębiowski